

ԷԼԵՆ Ծատուրյան

Արագածուրնի մարզի դատախազության ավագ դատախազ

ԻՐԱՎԱՔԱՆԱԿԱՆ ԱՆՁԱՆՑ ՔՐԵԱԿԱՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՎՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱՀԱՐՑԵՐԸ¹

Համառոտագիր

Իրավաբանական անձանց քրեական պատասխանատվության ինստիտուտը ՀՀ քրեական օրենսդրությունում ներմուծելու անհրաժեշտությունը պայմանավորված է ՀՀ միջազգային պարտավորություններով: Թեև տեսության մեջ դեռևս շարունակվում են վեճերը կապված այս ինստիտուտի ներդրման իրավաչափության հետ և դեմ արտահայտվող իրավաբան-գիտնականները պնդում են, որ կազմակերպությանը չի կարող վերագրվել «actus reus» (մեղավոր գործողություն) և «mens rea» (մեղավոր կամք, մեղք), սակայն իրավաբանական անձանց քրեական պատասխանատվության նախատեսումը ոչ միայն պայմանավորված է մեր պետության կողմից վավերացված միջազգային կոնվենցիաներով, այլ նաև թելադրված է ժամանակի հրամայականով՝ երաշխավորելու համար կայուն տնտեսության առկայությունը և բարեխիղճ մրցակցության ապահովումը, նկատի ունենալով իրավաբանական անձանց քանակը, պետության հսկողությունից վերջինների դուրս մնալու դեպքում վերջինների գործունեության հետ կապված հնարավոր վնասների առաջացման հավանականությունը, նյութական ռեսուրսների կենտրոնացումն իրավաբանական անձանց ձեռքում, վերջինների հակահասարակական գործունեության իրականացման հավանականությունը, ինչպես նաև տնտեսական, սոցիալական և էկոլոգիական ոլորտներում հանցագործության հետևանքով պատճառված վնասը վերականգնելու անհրաժեշտությունը:

Նկատի ունենալով, որ 2021 թվականի մայիսի 5-ին ընդունված և 2022 թվականի հուլիսի 1-ից գործող ՀՀ քրեական օրենսգրքում այլևս ներդրված է իրավաբանական անձանց քրեական պատասխանատվության ինստիտուտը, որը դեռևս չի դարձել համալիր հետազոտության և գործնական կիրառության առարկա, ինչով էլ պայմանավորված թեմայի վերաբերյալ առկա են պարզաբանման ենթակա բազմաթիվ հարցեր, ուստի պետք է փաստել, որ ընտրված թեման մնում է արդիական:

Այս հոդվածի հիմնական նպատակն է վերլուծել իրավաբանական անձանց քրեական պատասխանատվության ինստիտուտի նորույթը ՀՀ քրեական օրենսգրքում:

Նշված նպատակին հասնելու նպատակով էլ գիտական աշխատանքում ուսումնասիրության առարկա են դարձել այնպիսի հարցեր, ինչպիսիք են իրավաբանական անձանց քրեական պատասխանատվության առանձնահատկությունները, առավելություններն և թերությունները, իրավաբանական անձանց մեղքի հայեցա-

¹ Հոդվածը ներկայացվել է 01.09.2023թ., գրախոսվել է 27.02.2024թ.:

կարգը քրեական իրավունքում, որոնք ուղղորդող նշանակություն կունենան այլևս ներդրված ինստիտուտի գործնական կիրառության ընթացքում:

Հիմնաբառեր- իրավաբանական անձ, պատասխանատու անձ, ի շահ իրավաբանական անձի, իրավաբանական անձի քրեական պատասխանատվություն, իրավաբանական անձի մեղք, իրավաբանական անձի գործունեություն:

Ներածություն

Իրավաբանական անձի կազմակերպատիրավական ձև ունեցող ժամանակակից ձեռնարկությունները և կազմակերպությունները զգալի նշանակություն են ձեռք բերել սոցիալական կյանքի գրեթե բոլոր ոլորտներում, ուստի կենսական նշանակություն ունի վերջինների կողմից իրականացվող հանցավոր գործունեության դեմ պայքարելու գիտականորեն հիմնավորված և արդյունավետ ինստիտուտների ներդրումն ու կիրառումը՝ խուսափելու համար այնպիսի տևական հետևանքների առաջացումից, ինչպիսիք են մարդկանց առողջության քայքայումը, շրջակա միջավայրի աղտոտումը, տնտեսության վիճակի կտրուկ վատթարացումը, կոռուպցիոն հանցանքները:

Նշվածը վկայում է, որ իրավաբանական անձանց քրեական պատասխանատվության ինստիտուտի ներդրումը ժամանակի հրամայական է՝ երաշխավորելու համար կայուն տնտեսության առկայությունը և բարեխիղճ մրցակցության ապահովումը՝ հաշվի առնելով իրավաբանական անձանց քանակական աճը, պետության հսկողությունից վերջինների դուրս մնալու հնարավորությունը, նյութական ռեսուրսների կենտրոնացումն իրավաբանական անձանց ձեռքում, վերջինների հակահասարակական գործունեության իրականացման հավանականությունը, ինչպես նաև տնտեսական, սոցիալական և էկոլոգիական ոլորտներում հանցագործության հետևանքով պատճառված վնասը վերականգնելու անհրաժեշտությունը:

Ավելի կոնկրետ՝ իրավաբանական անձանց քրեական պատասխանատվության հարցը մեր օրերում առավելապես կապված է վերջինների կողմից իրականացվող հանցավոր գործունեության չհիմնավորված անպատժելիության հետ, ինչի անթույլատրելիության պահանջները արձանագրված են նաև միջազգային կոնվենցիաներով, որոնցում մասնավորապես նշվում է, որ պայմանավորվող կողմերը պարտավորվում են ձեռնարկել գործուն միջոցներ՝ ապահովելու համար իրավաբանական անձանց նկատմամբ նշանակվելիք արդյունավետ, համաչափ և կանխարգելիչ պատասխանատվությունը²:

Նկատի ունենալով, որ 2021 թվականի մայիսի 5-ին ընդունված և 2022 թվականի հուլիսի 1-ից գործող ՀՀ քրեական օրենսգրքում այլևս ներդրված է իրավաբանական անձանց քրեական պատասխանատվության ինստիտուտը, որը դեռևս չի դարձել համալիր հետազոտության առարկա և դրանով պայմանա-

² Տե՛ս Եվրոպայի խորհրդի՝ Կոռուպցիայի մասին քրեական իրավունքի կոնվենցիան, Անդրազգային կազմակերպված հանցավորության դեմ, Կոռուպցիայի դեմ ՄԱԿ-ի կոնվենցիան:

վորված էլ թեմայի վերաբերյալ առկա են խնդրահարույց հարցեր, ուստի պետք է փաստել, որ ընտրված թեման մնում է արդիական:

Սույն հոդվածի հիմնական նպատակն է վերլուծել իրավաբանական անձանց քրեական պատասխանատվության ինստիտուտի նորույթը ՀՀ քրեական օրենսգրքում: Նշված նպատակին ակնկալվում է հասնել ներքոնշյալ խնդիրների առաջադրմամբ.

- ուսումնասիրել իրավաբանական անձանց քրեական պատասխանատվության առանձնահատկությունները, առավելություններն և թերությունները,
- բացահայտել իրավաբանական անձանց մեղքի հայեցակարգը քրեական իրավունքում:

1. Հայաստանում իրավաբանական անձանց քրեական պատասխանատվության վերագրումը

Իրավաբանական անձանց քրեական պատասխանատվության համակարգի քրեական օրենսդրությունում ներմուծելու անհրաժեշտությունը պայմանավորված է ՀՀ միջազգային պարտավորություններով:

Այսպես՝

ՄԱԿ-ի կոռուպցիայի դեմ կոնվենցիայի 26-րդ հոդվածը սահմանում է, որ «1. Յուրաքանչյուր Մասնակից պետություն պետք է ձեռնարկի այնպիսի միջոցներ, որոնք, իր իրավական սկզբունքների համաձայն, կարող են անհրաժեշտ լինել իրավախախտումներին մասնակցելու համար իրավաբանական անձանց պատասխանատվություն սահմանելու համար, որոնք այդպիսին են ճանաչվել սույն Կոնվենցիային համապատասխան: 2. Մասնակից պետության իրավական սկզբունքների պահպանման պայմանով՝ իրավաբանական անձանց պատասխանատվությունը կարող է լինել քրեական, քաղաքացիաիրավական կամ վարչական: 3. Նման պատասխանատվությունը չպետք է խախտի իրավախախտումներ կատարած ֆիզիկական անձանց քրեական պատասխանատվությունը:

4. Յուրաքանչյուր Մասնակից պետություն, մասնավորապես, պետք է ապահովի սույն հոդվածին համապատասխան պատասխանատվության ենթարկվող իրավաբանական անձանց նկատմամբ արդյունավետ, համաչափ և զսպող ներգործություն ունեցող քրեական կամ ոչ քրեական պատժամիջոցների, ներառյալ դրամական պատժամիջոցների կիրառումը»:

Մինչև 2021 թվականի մայիսի 5-ին ՀՀ քրեական օրենսգրքի ընդունումը Հայաստանի Հանրապետությունը դասվում էր այն սակավաթիվ երկրների շարքին և որի ներպետական օրենսդրությամբ ամրագրված չէր իրավաբանական անձանց քրեական պատասխանատվության ինստիտուտը, այդպիսով ՀՀ քրեական օրենսդրությունը մնում էր ավանդական դասական դպրոցի դիրքում, համաձայն որի՝ քրեական պատասխանատվության ենթակա է միայն մեղսունակ ֆիզիկական անձը, ով հանցանք կատարելու պահին հասել է քրեական օրենսգրքով

սահմանված տարիքի³: Արդեն 2015թ. դեկտեմբերի 6-ին ընդունված ՀՀ Սահմանադրության 74-րդ հոդվածով ամրագրվեց նաև, որ «Հիմնական իրավունքները և ազատությունները տարածվում են նաև իրավաբանական անձանց վրա այնքանով, որքանով այդ իրավունքները և ազատություններն իրենց էությամբ կիրառելի են դրանց նկատմամբ»⁴:

Ի՞նչ ենք հասկանում իրավաբանական անձի գործունեություն ասելով:

Իրավաբանական անձի գործունեությունը, այդ կազմակերպությունը կազմող մարդկանց գործունեությունն է, քանի որ միայն մարդիկ են ունակ իրականացնելու գիտակցված կամային գործունեություն: Սակայն նրանց դերը իրավաբանական անձի գործունեության իրականացման գործում տարբեր է: Մի մասն իր գործողություններով իրավաբանական անձի համար ձեռք է բերում իրավունքներ և ստեղծում պարտականություններ, մյուսներն օժանդակում են ձեռք բերված իրավունքների իրականացմանը և պարտականությունների կատարմանը⁵: Իրավաբանական անձի կոլեկտիվի մասը կազմող այն քաղաքացիները, որոնք ընտրվում կամ նշանակվում են իրավաբանական անձի կամքի ձևավորման, նրա գործունեության ղեկավարման, իրավաբանական անձի համար իրավունքներ ձեռք բերելու և պարտականություններ ստանձնելու համար, կոչվում են իրավաբանական անձի մարմիններ: Այստեղից հետևում է, որ իրավաբանական անձի իրավունակությունը և գործունակությունն իրականացնում է ոչ թե իրավաբանական անձը, որպես այդպիսին, այլ նրա մարմինները⁶: Այդ պատճառով էլ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի հոդված 57-ը սահմանում է, որ իրավաբանական անձը քաղաքացիական իրավունքներ է ձեռք բերում և քաղաքացիական պարտականություններ է ստանձնում իր մարմինների միջոցով⁷: Ուստի և իրավաբանական անձի մարմնի գործողությունները դիտվում են որպես իրավաբանական անձի գործողություններ: Իրավաբանական անձի համար քաղաքացիական իրավունքներ և պարտականություններ կարող են ձեռք բերել նաև ներկայացուցիչները, որոնք գործում են լիազորագրի հիման վրա⁸:

Ուսումնասիրելով ներպետական պրակտիկան⁹ հարկ է փասել, որ այն հանցագործությունների համար, որոնք օրինակ, թեև կատարված են եղել ի շահ իրավաբանական անձի, սակայն քրեական պատասխանատվության է ենթարկվել միայն ֆիզիկական անձը, օրինակ՝ կազմակերպության տնօրենը, գլխավոր հաշվապահը և այլ պատասխանատու անձինք, իսկ անմիջականորեն

³ Տե՛ս Հայաստանի Հանրապետության քրեական օրենսգիրք, 2003 թ., հասանելի է՝ <https://www.arlis.am/>:

⁴ Տե՛ս <https://www.arlis.am/documentview.aspx?docID=100913> :

⁵ Տե՛ս Гражданское право. Часть первая. Изд-во "Юрист", 1997, էջ 79:

⁶ Տե՛ս **Տ. Բարսեղյան**, Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական իրավունք, I մաս, Եր., ԵՊՀ, հրատ., 2014թ. էջ 126:

⁷ Տե՛ս Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական օրենսգիրք:

⁸ Տե՛ս Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական իրավունք, **Տ. Բարսեղյան**, I մաս, Եր., ԵՊՀ, հրատ., 2014թ. էջ 127:

⁹ http://datalex.am/?app=AppCaseSearch&case_id=14355223812327513,

http://datalex.am/?app=AppCaseSearch&case_id=14355223812328835,

http://datalex.am/?app=AppCaseSearch&case_id=14918173765701975

իրավաբանական անձի համար որևէ իրավական հետևանքներ չեն առաջացել: Մինչդեռ 2021 թվականի մայիսի 5-ին ընդունված ՀՀ քրեական օրենսգրքով այլևս ներդրվել է իրավաբանական անձանց քրեական պատասխանատվության ինստիտուտը, որը գալիս է լուծելու մի շարք խնդիրներ:

ՀՀ քրեական օրենսգիրքը թույլատրելի է համարում իրավաբանական անձի և ֆիզիկական անձի միաժամանակյա պատասխանատվությունը, ինչն արդարացված է, քանի որ, եթե քրեական պատասխանատվության ենթարկվի միայն հանցանք կատարած ֆիզիկական անձը, ապա տվյալ իրավաբանական անձի համար այն չի կարող ունենալ նախականիսիչ նշանակություն և դաստիարակչական ազդեցություն, արդյունքում հանգեցնելով կազմակերպության անպատժելիության՝ հաշվի առնելով նաև այն, որ միջազգային փորձով ևս հաստատված է, որ ավելի հաճախ հանդիպող դեպքերում նույնիսկ գործադիր տնօրենին քրեական պատասխանատվության ենթարկելու պարագայում կազմակերպությունը շարունակում է իր հանցավոր գործունեությունը:

Որպես օրինակ, ուսումնասիրելով Ֆրանսիայի քրեական օրենսգրքի 121.1-121.7-րդ հոդվածները տեսնում ենք, որ իրավաբանական անձինք՝ բացառությամբ պետության, քրեական պատասխանատվություն են կրում օրենքով կամ կանոնադրությամբ նախատեսված դեպքերում՝ իրենց մարմինների կամ ներկայացուցիչների կողմից իրավաբանական անձի օգտին կատարված հանցավոր գործողությունների համար:

Ֆրանսիայում իրավաբանական անձանց քրեական պատասխանատվությունը, չի բացառում այդ գործողությունները կատարող կամ համակատարող ֆիզիկական անձանց քրեական պատասխանատվությունը: Իրավաբանական անձանց քրեական պատասխանատվությունը չի բացառում նույն գործողությունները կատարող կամ համակատարող ֆիզիկական անձանց քրեական պատասխանատվությունը¹⁰:

Ն. Ե.Կրիլովան նշում է, որ ֆրանսիական օրենսդրությամբ իրավաբանական անձանց պատասխանատվությունը, ըստ էության, լրացուցիչ է (ֆիզիկական անձանց հետ համատեղ, այլ ոչ թե նրանց փոխարեն) և պահանջում է անհրաժեշտ պայմանի առկայություն.

- հանցավոր գործողությունն իրավաբանական անձի ղեկավարի կամ ներկայացուցչի կողմից պետք է կատարված լինի,

- կատարված լինի հոգուտ իրավաբանական անձի և միայն օրենքով կամ կանոնակարգով նախատեսված դեպքերում¹¹:

Կազմակերպությունների հանցավոր մտադրության (*mens rea*) գաղափարը Ֆրանսիական համակարգը մերժում է այն հիմնավորմամբ, որ հանցանքի

¹⁰ Criminal Code of the French Republic, <https://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/30/France/show>

¹¹ Ст'ю Крылова Н.Е. Уголовная ответственность юридических лиц во Франции: предпосылки возникновения и основные черты // Вестник МГУ, Серия 11 Право. - 1998. - № 3. - էջ՝ 69-80:

վերագրումն իրավաբանական անձին (personne morale, the moral character) պահանջում է, որ դատական որոշման երկու փուլերը հստակ իրականացվեն¹²:

Մասնավորապես՝ ֆրանսիական օրենսդրությամբ չի պահանջվում ապացուցել ընկերության մեղավորությունը, եթե հաստատվել է անձի հանցավոր արարքը և հանցավոր մտադրությունը: Այս դեպքում անհրաժեշտություն է առաջանում ապացուցել հանցանքը գործելու և կազմակերպության կողմից կատարված գործողության միջև պատճառահետևանքային կապը (բայց ոչ մեղավորությունը)¹³:

Ֆրանսիայի օրենսդիրը սահմանելով իրավաբանական անձանց քրեական պատասխանատվության համեմատաբար լայն շրջանակ տարբերակում է նաև «ներկայացուցիչ» և «մարմին» հասկացությունները, ընդ որում, առաջինն ավելի լայն է, քան՝ երկրորդը և ներառում է նաև այնպիսի ժամանակավոր անձանց, ինչպիսիք են՝ ադմինիստրատորները, հատուկ գործակալները, լուծարման կառավարիչները¹⁴, ինչպես նաև այն անձինք, ովքեր լիազորություններ են ստացել իրավաբանական անձը կառավարող մարմնի կողմից, ովքեր ևս դիտվում են որպես իրավաբանական անձի ներկայացուցիչներ, իսկ «մարմինները» այն անհատներն են, ովքեր իրականացնում են օրենքով կամ իրավաբանական անձի կանոնադրությամբ իրենց վերապահված վարչական կամ այլ կարևոր գործառնություններ:

Ո՞րն է քրական պատասխանատվության առավելությունը իրավունքի այլ ճյուղերի նկատմամբ:

Այսպես՝

Ի տարբերություն իրավաբանական անձանց պատասխանատվության վարչա-իրավական և քաղաքացիաիրավական մեխանիզմների, քրեակաիրավական մեխանիզմները հնարավորություն են նախատեսում քրեական վարույթի շրջանակներում իրականացնելու անձի մեղավորության ապացուցման առավել արդյունավետ ընթացակարգ, որի առավելություններից են նաև քննչական գործիքների և հարկադրանքի միջոցների ավելի մեծ փաթեթը, վաղեմության ավելի երկար ժամկետները, ինչի արդյունքում ապահովվում է պատշաճ և համակողմանի քննություն: Քրեական վարույթի հիմնական առավելությունից է նաև այն, որ վերջինի շրջանակներում առկա է հնարավորություն իրականացնելու ապացուցողական և վարույթային լայն գործողություններ, որոնք կկիրառվեն ինչպես հանցավորի մեղքն ապացուցելու, այնպես էլ իրավաբանական անձի պատասխանատվություն հարցը լուծելու համար: Վարչական պատասխանատվության նկատմամբ քրեական պատասխանատվության առավելություններից է այն, որ հանցանքներն ունեն զգալիորեն ավելի երկար վաղեմության ժամկետներ: Ակնհայտ է, որ սեղմ ժամկետում շատ դժվար է ավարտին հասցնել քննությունը, ինչը նշանակում է, որ գործնականում իրավաբանական անձանց նկատմամբ վարույթը մեծապես

¹²Տե՛ս Голованова Н.А., Лафитский В.И., Цирина М.А. Уголовная ответственность юридических лиц в международном и национальном праве (сравнительно-правовое исследование). – М., 2013. – էջ 151-156:

¹³ Տե՛ս “Уголовный кодекс Франции”, հասանելի է՝ <http://law.edu.ru/>:

¹⁴Տե՛ս Крылова Н.Е. Основные черты нового уголовного кодекса Франции. – М., 1996. – էջ 53:

պայմանավորված է ֆիզիկական անձանց նկատմամբ իրականացված քննության արդյունքներով¹⁵:

Իրավաբանական անձը որպես քրեական պատասխանատվության սուբյեկտ:

ՀՀ քրեական օրենսգրքի 19-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ քրեական պատասխանատվության ենթակա է մեղսունակ ֆիզիկական անձը, ում տասնվեց տարին լրացած է եղել հանցանքը կատարելու պահին, ինչպես նաև իրավաբանական անձը¹⁶:

Նույն օրենսգրքի 122-րդ հոդվածի համաձայն՝ տարբերակվում են երկու տեսակի իրավաբանական անձինք, որոնք ենթարկվում են քրեական պատասխանատվության.

- Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությամբ սահմանված կարգով իրավաբանական անձ.

- Օտարերկրյա պետությունում ստեղծված իրավաբանական անձ:

ՀՀ քրեական օրենսգրքի 122-րդ հոդվածի 2-րդ մասով առանձնացված է նաև այն իրավաբանական անձանց շրջանակը, որոնք ենթակա չեն քրեական պատասխանատվության, մասնավորապես՝ քրեական պատասխանատվության ենթակա չեն պետական, պետական կառավարման համակարգի, տեղական ինքնակառավարման մարմինները, դրանց հիմնարկները, Հայաստանի Հանրապետության կենտրոնական բանկը:

ՀՀ քրեական օրենսգրքով իրավաբանական անձանց քրեական պատասխանատվության հիմքը հանցանքի կատարումն է: Նույն օրենսգրքի 123-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ իրավաբանական անձը ենթակա է քրեական պատասխանատվության, եթե՝

- 1) հանցանքը կատարվել է իրավաբանական անձի գործունեության կամ դրա կողմից կայացվող որոշումների վրա ազդելու իրավասություն ունեցող անձի կամ այդպիսի անձի թողտվությամբ կամ դրդմամբ իրավաբանական անձին ներկայացնող անձի կողմից՝ իրավաբանական անձի անունից հանդես գալով և ի շահ իրավաբանական անձի գործելով,

- 2) իրավաբանական անձի կողմից չի ապահովվել դրա գործունեությունը կարգավորող օրենքով կամ այլ իրավական ակտով նախատեսված պարտականությունների կատարումը, որը հանգեցրել է իրավաբանական անձի գործունեության կամ դրա կողմից կայացվող որոշումների վրա ազդելու իրավասություն ունեցող անձի, իրավաբանական անձին ներկայացնող անձի կամ իրավաբանական անձի աշխատողի կողմից հանցանքի կատարմանը,

- 3) հանցանքը կատարվել է իրավաբանական անձի գործունեության կամ դրա կողմից կայացվող որոշումների վրա ազդելու իրավասություն ունեցող անձի կամ իրավաբանական անձին ներկայացնող անձի կողմից՝ իրավաբանական անձի

¹⁵ <https://www.moj.am/storage/uploads/ACN-Liability-of-Legal-Persons -1-.pdf>

¹⁶ Տե՛ս քրեական օրենսգիրք, ընդունված 2021 թվականի մայիսի 5-ին:

անունից հանդես գալով կամ իրավաբանական անձի միջոցով (այն օգտագործելով)¹⁷:

Մեջբերվածից բխում է, որ իրավաբանական անձի պատասխանատու անձանց այն շրջանակը, որոնց գործողությունների հետևանքով իրավաբանական անձը կարող է ենթարկվել քրեական պատասխանատվության, կազմում է ոչ միայն ղեկավարության հանձնարարությունները կատարող անձը, այլ նաև իրավաբանական անձի անունից գործելու լիազորություն ունեցող ցանկացած անձ: Այլ խոսքով՝ ներգրավված ֆիզիկական անձի զբաղեցրած պաշտոնը իրավական հետևանքների առումով որևէ նշանակություն չունի և իրավաբանական անձի շրջանակներում որպես պատասխանատու անձ հանդես գալու և գործելու լիազորություն ունեցող բոլոր անձինք կարող են պատճառ դառնալ իրավաբանական անձին պատասխանատվության ենթարկելու համար:

Պատասխանատու անձանց ո՞ր գործողություններն են առաջացնում իրավաբանական անձի պատասխանատվությունը:

Անշուշտ, կորպորատիվ պատասխանատվությունը ծագում է, եթե պատասխանատու անձն անձամբ է կատարում հանցագործության հատկանիշներ պարունակող արարքը (օրինակ՝ առաջարկում է կամ խոստանում է կաշառք, տալիս է այն և այլն): Սակայն, ի լրումն դրան, կորպորատիվ պատասխանատվությունն առաջանում է նաև այն դեպքում, երբ պատասխանատու անձն աշխատակցին պարտադիր ցուցումներ է տալիս, ազդեցություն է գործում նրա վրա կամ օժանդակում է նրան հանցագործություն կատարելու մեջ կամ չի ապահովում կազմակերպության գործունեությունը կարգավորող, օրենքով կամ այլ իրավական ակտով նախատեսված պարտականությունների պատշաճ կատարումը, անհրաժեշտ վերահսկողություն չի առաջացնում կազմակերպության աշխատակցի նկատմամբ, որն էլ առաջացնում է հետևանք և հանգեցնում «անուշադրության մատնված» աշխատակցի կողմից հանցանքի կատարման:

Հարկ է նշել, որ ընկերության և պատասխանատու անձի վարքագծի միջև պատճառական կապը ՀՀ քրեական օրենսգրքի 123-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետում սահմանվել է նաև «ի շահ» չափանիշով, որը նշանակում է, որ պատասխանատու անձի արարքը կարող է վերագրվել իրավաբանական անձին, միայն եթե այն կատարվել է հօգուտ իրավաբանական անձի, իսկ ՀՀ քրեական օրենսգրքի 123-րդ հոդվածի 4-րդ մասի համաձայն՝ հանցանքը համարվում է ի շահ իրավաբանական անձի կատարված, եթե հանցագործության նպատակների մեջ եղել է իրավաբանական անձի համար գույքային կամ ոչ գույքային բնույթի օգուտներ ստանալը, այդ թվում՝ եկամուտն ավելացնելը, ծախսերը կամ կորուստները նվազեցնելը, իրավական ակտերով սահմանված պատասխանատվությունից ազատվելը, իրավունքներ ձեռք բերելը կամ պարտականություններից ազատվելը:

Այսինքն՝ ի շահ տվյալ իրավաբանական անձի կատարված են համարվում այն հանցաքները, որոնց շարժառիթներից են՝

¹⁷ Տե՛ս Հայաստանի Հանրապետության քրեական օրենսգրքի, ընդունված 2021 թվականի մայիսի 5-ին:

1. գույքային կամ ոչ գույքային բնույթի օգուտ ձեռք բերելը տվյալ իրավաբանական անձի համար, այդ թվում՝ եկամուտ ստանալը կամ ունեցած եկամուտի չափերը ավելացնելը, ծախսերի կամ կորուստների չափերը կրճատելը,

2. կատարված հանցավոր արարքի արդյունքում ՀՀ օրենսդրությամբ սահմանված այլ պատասխանատվությունից ազատվելը

3. իրավունքներ ձեռք բերելը կամ պարտականություններից ազատվելը:

Քննարկվող հոդվածի 5-րդ մասում առկա ձևակերպումից բխում է, որ ֆիզիկական անձին քրեական պատասխանատվության ենթարկելը չի բացառում նույն հանցագործության համար իրավաբանական անձի քրեական պատասխանատվությունը: Ֆիզիկական անձին քրեական պատասխանատվությունից ազատելը հիմք չէ իրավաբանական անձին քրեական պատասխանատվությունից ազատելու համար:

2. Իրավաբանական անձանց մեղքի հայեցակարգը քրեական իրավունքում

Քրեական իրավունքում իրավաբանական անձանց մեղքի էության հարցը որոշելիս անհրաժեշտ է վերլուծել կազմակերպությունների մեղքի գոյություն ունեցող հայեցակարգերը:

Համաձայն մեղավորության վարքագծային (օբյեկտիվ) հայեցակարգի՝ կարևոր է նշել իրավաբանական անձանց քրեական պատասխանատվության ենթարկելու համար հիմք հանդիսացող երկու հանգամանք՝

1. սուբյեկտի մոտ կանոնների և նորմերի պատշաճ իրականացման համար անհրաժեշտ բոլոր միջոցների առկայություն,

2. խախտումների թույլ չտրման և վնասների կանխարգելման ուղղությամբ, նրա կողմից բոլոր անհրաժեշտ միջոցառումների չձեռնարկում¹⁸:

Այս հայեցակարգը տեսության մեջ ենթարկվում է որոշակի քննադատության:

Է.Յու. Անտոնովայի խոսքով՝ «իրավաբանական անձանց մեղքի հասկացության սահմանման օբյեկտիվ մոտեցումն անհաջող է, քանի որ հաշվի չի առնվում այն փաստը, որ իրավաբանական անձը հանդիսանում է հանրային սուբյեկտ, որի հիմքը կամ ենթաշերտը մարդիկ են, ովքեր միմյանց հետ որոշակի հարաբերությունների մեջ են գտնվում: Համապատասխանաբար, կոլեկտիվ մարմնի մեղքի որոշման ժամանակ անհրաժեշտ է հաշվի առնել այն փաստը, որ իրավաբանական անձի անօրինական գործունեությունը որոշվում է առանձին աշխատողների (խմբերի, թիմերի և այլն) ծառայողական պարտականությունների կատարման ընթացքում կատարված ապօրինի գործողություններով (անգործության), ինչպես նաև, կառավարման գործառույթներ իրականացնող անձանց կողմից օրինական գործունեության իրականացումը չապահովելով¹⁹:

Ս. Գալյանի կարծիքով՝ մեղքի օբյեկտիվ տեսությանը և դրա ներդրման հնարավորությունը որոշ հանցակազմերի պարագայում կարող է շատ արդյունավետ

¹⁸ Տե՛ս Կозлова Н.В. Правосубъектность юридического лица. – М., 2005. – էջ 69:

¹⁹ Տե՛ս Антонова Е.Ю. Уголовная ответственность юридических лиц. – Владивосток, 2005. էջ 332 :

լինել: Մասնավորապես՝ խոսքը վերաբերում է շրջակա միջավայրի անվտանգության դեմ ուղղված հանցագործություններին, տնտեսական գործունեության դեմ ուղղված հանցագործություններից որոշներին: Այսինքն՝ այնպիսի հանցագործություններին, որոնք կարող են իրավաբանական անձի կողմից իր գործունեության հետ կապված օրենսդրական նորմերը չպահպանելու հետևանք լինել²⁰:

Համաձայն իրավաբանական անձանց մեղքի վարքային-հոգեբանական հայեցակարգի՝ մի կողմից պետք է հաշվի առնել, որ մեղքը կարող է արտահայտվել դիտավորության կամ անզգուշության ձևով, իսկ մյուս կողմից՝ հաստատել, որ անձն անմեղ է ճանաչվում, եթե նա պարտավորությունների պատշաճ կատարման համար ձեռնարկել է բոլոր միջոցները՝ հոգատարության և զգուշավորության այն չափով, որը պարտավորության բնույթով և շրջանառության պայմաններով պայմանավորված՝ պահանջվում էր նրանից²¹:

Ա.Ա. Կոմոսկոն կարծում է, որ իրավաբանական անձի մեղքը՝ տվյալ կազմակերպության աշխատակազմի (կոլեկտիվի) հոգեբանական վերաբերմունքն է արարքի և դրա հետևանքների նկատմամբ: Այս դեպքում իրավաբանական անձի մեղավորությունը պետք է որոշվի միայն այն դեպքում, եթե կազմակերպությունը պատասխանատվության է ենթարկվում նյութական բնույթի հանցագործության համար, այսինքն՝ նախատեսելով իրական վնասի տեսքով վնասակար հետևանքների առաջացումը²²:

Ա.Ն. Բրատուսը նշում է, որ իրավաբանական անձը սոցիալական իրականություն է, իրավաբանական անձի կամքը հենց նրա կամքն է, չնայած հոգեբանորեն այն ձևավորվում և արտահայտվում է իր մարմինների, այսինքն՝ կենդանի մարդկանց կողմից²³ և նշում, որ քրեական օրենսդրությամբ իրավաբանական անձի մեղավորությունը պետք է որոշվի այն փաստը հաշվի առնելով, որ նրա իրավունակությունն իրականացնում են մարմինները և կոնկրետ ֆիզիկական անձինք, ովքեր պետք է գործեն իրենց ծառայողական պարտականությունների համաձայն, ուստի միակ բանը, որն ընդունելի չի կարող համարվել իրավաբանական անձանց քրեական պատասխանատվության հարցում, այն է, որ «սովորական» աշխատողներին չի կարելի դասել նման սուբյեկտների շարքում:

Բացի այդ, եթե իրավաբանական անձի մեղավորությունը դրվում է կախվածության մեջ իր աշխատողների գործողություններից, իսկ այդպիսիք (աշխատողները) կարող են տասնյակից ավելին լինել, ապա իրավաբանական անձանց քրեական պատասխանատվության սահմանման մեջ իմաստ չի լինի, եթե պատասխանատու անձ դիտվեն բոլոր աշխատակիցները, ովքեր իրենց

²⁰ Տե՛ս **Ս. Գայան** Մեղքը՝ որպես իրավաբանական անձանց քրեական պատասխանատվության պայման, ԵՊՀ իրավագիտության ֆակուլտետի ասպիրանտների և հայցորդների նստաշրջանի նյութերի ժողովածու, 2016, էջ՝ 363:

²¹Տե՛ս **Новокрещенов Д.Н.** К вопросу о вине юридического лица // Сибирский юридический вестник. - 2009. - № 1(44). - էջ 70-73.

²² Տե՛ս **Комоско А.А.** . Уголовная ответственность юридических лиц: дисс. ... канд. юрид наук. - М., 2007, էջ. 13:

²³ Տե՛ս **Братусь С.Н.** Юридические лица в советском гражданском праве. - М.,1947. էջ-66 :

պարտականությունների ստանձնման ուժով պատասխանատու են ինչ-որ աշխատանքի կատարման պատշաճության համար, քանի որ այս դեպքում չափազանց դժվար կլինի ապացուցել կազմակերպության մեղավորությունը, իսկ հենց այդ աշխատակիցներն էլ իրենց հերթին որոշակի խախտումների դեպքում կարող են գործել իրենց շահերից ելնելով և ոչ՝ իրավաբանական անձի շահերից:

Ավելի կոնկրետ՝ յուրաքանչյուր դեպքում, իրավաբանական անձի անունից օրենքով սահմանված նորմերի և կանոնների խախտման վերաբերյալ որոշումը կայացնում է պատասխանատու անձը՝ նրա ղեկավարը: Միայն այս անձինք իրավունք ունեն ներկայացնելու իրավաբանական անձին, որոշում կայացնելու նրա անունից, հրահանգներ տալու (կարգադրություններ, հրամաններ), որոնք պարտադիր են կազմակերպության բոլոր աշխատակիցների համար (ովքեր կարող են գործել իրենց անձնական շահերից ելնելով) և վերահսկելու դրանց իրականացումը: Իսկ շարքային աշխատողների պատասխանատվությունը պետք է որոշվի կա՛մ հանցակցության կանոններով, կա՛մ հաշվի առնելով քրեական իրավունքի այլ ինստիտուտների պահանջները:

Այսպիսով, իրավաբանական անձի, որպես քրեական պատասխանատվության սուբյեկտի մեղավորությունը կախված է դրանում ղեկավար գործառույթներ (կազմակերպչական կամ վարչատնտեսական լիազորություններ) իրականացնող ֆիզիկական անձի մեղքից, պայմանով, որ իրավաբանական անձն իրական հնարավորություն ունենա պահպանել օրենսդրությամբ սահմանված իր գործունեությանը վերաբերող նորմերը և կանոնները:

Լուծելով իրավաբանական անձի մեղքի ձևի հարցը՝ նշենք հետևյալը: Քանի որ իրավաբանական անձի մեղավորության հարցը մենք լուծում ենք դրանում կառավարչական գործառույթներ իրականացնող անձանց մեղքով, իսկ այդպիսի անձինք հանցագործությունը կատարում են կամ դիտավորյալ, կամ անզգուշությամբ, ապա իրավաբանական անձի անօրինական գործողությունները կարող են կատարվել ինչպես դիտավորյալ, այնպես էլ անզգուշությամբ:

Իր հերթին, սա նշանակում է հետևյալը.

1. Եթե կազմակերպությունում կառավարչական գործառույթներ իրականացնող անձը գիտակցում է իր գործողությունների (անգործության) հասարակական վտանգավորությունը, կանխատեսում է հասարակայնորեն վտանգավոր հետևանքների առաջացման հնարավորությունը կամ անխուսափելիությունը և ցանկանում է, որ դրանք վրա հասնեն, ապա իրավաբանական անձը պատասխանատու կլինի ուղղակի դիտավորությամբ կատարված հանցագործության համար:

2. Եթե այդպիսի անձը գիտակցում է իր գործողությունների (անգործության) հասարակական վտանգավորությունը, կանխատեսում է հասարակայնորեն վտանգավոր հետևանքների առաջացման հնարավորությունը, չի ցանկանում, սակայն գիտակցաբար թույլ է տալիս դրանք կամ անտարբերություն է դրսևորում դրանց նկատմամբ, ապա իրավաբանական անձը պատասխանատվություն կկրի անուղղակի դիտավորությամբ կատարված հանցագործության համար:

3. Եթե կառավարչական գործառույթներ իրականացնող անձը նախատեսում է իր գործողությունների (անգործության) հասարակայնորեն վտանգավոր հետևանքների առաջացման հնարավորությունը, բայց առանց բավարար հիմքերի, հույս ունի, որ դրանք կկանխվեն, ապա իրավաբանական անձը պատասխանատվություն կկրի հանցավոր ինքնավստահությամբ կատարված հանցագործության համար:

4. Եթե այդպիսի անձը չի նախատեսել իր գործողությունների (անգործության) հասարակայնորեն վտանգավոր հետևանքների առաջացման հնարավորությունը, չնայած անհրաժեշտ ուշադրություն և շրջահայեցողություն դրսևորելու պայմաններում պարտավոր էր և կարող էր կանխատեսել դրանք, ապա իրավաբանական անձը պատասխանատվություն կկրի անփութությամբ կատարված հանցագործության համար:

Եզրակացություն

ՀՀ կողմից վավերացված միջազգային կոնվենցիաները պահանջում են կոռուպցիոն հանցագործությունների դեպքում իրավաբանական անձի նկատմամբ արդյունավետ պատասխանատվության մեխանիզմների կիրառում: Չնայած կոնվենցիաներով քրեական պատասխանատվություն նախատեսելու պահանջ չի պարտադրվում, այնուամենայնիվ քրեական պատասխանատվությունը շահեկան է մի քանի նկատառումներով: Նախ՝ անընդունելի է քրեական իրավունքի առարկա հանդիսացող հասարակական հարաբերությունները պաշտպանել վարչական կամ քաղաքացիաիրավական նորմերով: Երկրորդ՝ քրեական պատասխանատվություն սահմանելը թույլ է տալիս կատարվածին համապատասխան արդյունավետ, համաչափ սանկցիաների նախատեսում ու կիրառում: Երրորդ՝ քրեական պատասխանատվությունը ենթադրում է, որ գործի քննությունն իրականացվելու է քրեադատավարական կարգով, ինչը իրավունքների պաշտպանության ավելի արդյունավետ երաշխիքներ է նախատեսում: Չորրորդ՝ որոշ դեպքերում իրավաբանական անձի բարդ կառուցվածքի պատճառով հնարավոր չի լինում պարզել մեղավոր ֆիզիկական անձին, ուստի նման դեպքերում հանցավոր գործունեությունը կասեցնելու համար արդյունավետ է իրավաբանական անձին քրեական պատասխանատվության ենթարկել:

Իրավաբանական անձի քրեական պատասխանատվության հարցի լուծման համատեքստում առանցքային նշանակություն ունի «շահերի» չափանիշը, ինչը նշանակում է, որ համապատասխան պաշտոնյան, գործելով իրավաբանական անձի անունից [on behalf of], ելնում է իրավաբանական անձի շահերից:

Ինչ վերաբերում է «պատասխանատու անձ» եզրույթին, ապա այն պետք է մեկնաբանել բավականաչափ լայն՝ ընդգրկելու բոլոր այն անձանց, ովքեր փաստացի (de facto) իրավասու են գործելու իրավաբանական անձի անունից՝ չսահմանափակվելով բիզնես իրավունքով կամ կազմակերպության կանոնադրությամբ սահմանված պաշտոնական նշանակումներով:

Այսպիսով՝ արդարացված ենք համարում նույն արարքի համար իրավաբանական և ֆիզիկական անձի նկատմամբ միաժամանակյա պատասխանատվության սահմանումը, քանի որ, եթե քրեական պատասխանատվության ենթարկվի միայն հանցանք կատարած ֆիզիկական անձը, ապա տվյալ իրավաբանական անձանց համար այն չի կարող ունենալ նախականիչ նշանակություն և դաստիարակչական ազդեցություն: Շատ դեպքերում, թեև գործադիր տնօրենը ենթարկվում է քրեական պատասխանատվության, սակայն կազմակերպությունը շարունակում է իր հանցավոր գործունեությունը: Միննույն ժամանակ իրավաբանական և ֆիզիկական անձանց նկատմամբ միաժամանակյա պատասխանատվություն սահմանելը ենթադրում է, որ իրավաբանական անձը քրեական պատասխանատվություն պետք է կրի իր աշխատակցի կողմից հանցանք կատարելու համար, եթե վերջինն իր գործողություններով տվյալ իրավաբանական անձին օգուտ բերելու նպատակ է հետապնդում և գործում է ի շահ տվյալ իրավաբանական անձի:

Վերոգրյալի համատեքստում պետք է փաստել, որ այս ինստիտուտը մեր օրենսդրության մեջ նոր երևույթ է, որի արդյունավետությունը կարող է բացահայտվել միայն գործնական կիրառության դեպքում:

Գրականության ցանկ (reference list, список литературы)

1. ՀՀ Սահմանադրություն. RA Constitution.
2. ՀՀ քրեական նախկին օրենսգիրք (ընդունվել է 18.04.2003թ, ուժը կորցրել՝ 01.07.2022թ.).
Former Criminal Code of the Republic of Armenia (adopted on 18.04.2003, expired on 01.07.2022).
3. ՀՀ քաղաքացիական օրենսգիրք (ընդունված՝ 05.05.1998թ.) .
RA Civil Code (adopted: 05.05.1998).
4. ՀՀ քրեական օրենսգիրք (ընդունված՝ 05.05.2021թ.).
RA Criminal Code (adopted: 05.05.2021).
5. «Նորմատիվ իրավական ակտերի մասին» ՀՀ օրենք.
RA Law "On Normative Legal Acts".
6. «Տնտեսական մրցակցության պաշտպանության մասին» ՀՀ օրենք.
RA Law "On Protection of Economic Competition".
7. «Փողերի լվացման և ահաբեկչության ֆինանսավորման դեմ պայքարի մասին» ՀՀ օրենք.
RA Law on Combating Money Laundering and Terrorist Financing.
8. Եվրոպական համայնքի ֆինանսական շահերի պաշտպանության մասին կոնվենցիայի երկրորդ արձանագրություն, (1997թ. հունիսի 19).
Convention on the protection of the European Communities' financial interests, 1997.
9. Անդրազգային կազմակերպված հանցավորության դեմ կոնվենցիա (15.12.2000թ.).
The United Nations Convention against Transnational Organized Crime, 2000.
10. Կոռուպցիայի դեմ ՄԱԿ-ի կոնվենցիա (2004 թ.).
The United Nations Convention against Corruption, 2004.
11. Եվրոպայի խորհրդի թիվ R (88) 18 հանձնարարական (1988թ.).
Recommendation No. R (88) 18, 1988.
12. Եվրոպայի խորհրդի քրեական օրենսդրության միջոցով շրջակա միջավայրի պաշտպանության մասին կոնվենցիա (04.11.1998թ.).
Convention on the Protection of the Environment through Criminal Law, 1998.
13. Եվրոպայի խորհրդի կոռուպցիայի մասին քրեական իրավունքի կոնվենցիա (1999).
The Criminal Law Convention on Corruption; 1999.
14. Մարդկանց թրաֆիկինգի դեմ պայքարի գործողությունների մասին Եվրոպայի խորհրդի կոնվենցիա (2005թ. մայիսի 16).
The Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings [CETS No. 197] opened for signature in Warsaw on 16 May 2005.
15. Շրջակա միջավայրի դեմ հանցագործությունների վերաբերյալ Եվրոպական Միության խորհրդի շրջանակային որոշում (2003թ. հունվարի 27).

Council Framework Decision 2003/80/JHA of 7 January 2003 on the protection of the environment through criminal law.

16. Ս.Գալյան՝ «Մեղքը՝ որպես իրավաբանական անձանց քրեական պատասխանատվության պայման», ԵՊՀ իրավագիտության ֆակուլտետի ասպիրանտների և հայցորդների նստաշրջանի նյութերի ժողովածու, 2016թ..

S. Galyan: "Guilt as a condition of criminal responsibility of legal entities", collection of materials of the session of graduate students and plaintiffs of YSU Faculty of Law, 2016.

17. Տ. Բարսեղյան, Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական իրավունք, I մաս, Երև., ԵՊՀ, հրատ., 2014թ..

T. Barseghyan, Civil Law of the Republic of Armenia, Part I, Rev., YSU, ed., 2014.

18. Козлова Н.В. Правосубъектность юридического лица.

Kozlova N.V. Legal personality of a legal entity.

19. Антонова Е.Ю. Уголовная ответственность юридических лиц, 2005.

Antonova E.Yu. Criminal Liability of Legal Entities, 2005.

20. Новокрещенов Д.Н. К вопросу о вине юридического лица // Сибирский юридический вестник, 2009.

Novokreshchenov D.N. To the question of the fault of a legal entity // Siberian Legal Bulletin, 2009.

21. Комоско А.А. Уголовная ответственность юридических лиц: дисс. канд. юрид. наук, 2007.

Komosko A.A. Criminal liability of legal entities: diss. cand. juridical sciences, 2007.

22. Братусь С.Н. Юридические лица в советском гражданском праве, 1947.

Bratus S.N. Legal entities in Soviet civil law, 1947.

23. Крылова Н.Е. Уголовная ответственность юридических лиц во Франции: предпосылки возникновения и основные черты // Вестник МГУ, 1998.

Krylova N.E. Criminal liability of legal entities in France: prerequisites for the emergence and main features // Bulletin of Moscow State University, 1998.

24. Criminal Code of the French Republic (1994, as amended 2005) https://legislationline.org/legislation?q=lang%3Aen%2Csort%3Amost_read_first%2Clegislation_category%3A48%2Cpage%3A2%2Ctype_main%3A43 (access 27.08.2023)

25. <http://law.edu.ru/> (access 27.07.2023)

26. <https://elibrary.ru/defaultx.asp?> (access ` 27.08.2023)

27. <https://www.arlis.am/DocumentView.aspx?DocID=135487>(access 29.08.2023)

28. <http://eur-lex.europa.eu>(access 29.08.2023)

29. https://www.moj.am/storage/uploads/ACN-Liability-of-Legal-Persons_-1-.pdf(access 29.08.2023)

30. http://datalex.am/?app=AppCaseSearch&case_id=14355223812327513 (access 29.08.2023)

31. http://datalex.am/?app=AppCaseSearch&case_id=14355223812328835 (access 29.08.2023)

32. http://datalex.am/?app=AppCaseSearch&case_id=14918173765701975 (access 29.08.2023)

Elen Tsaturyan

Senior Prosecutor of the Prosecutor's Office of Aragatsotn region

MAIN ISSUES OF CRIMINAL LIABILITY OF LEGAL ENTITIES²⁴

Abstract

The need to introduce the institute of criminal liability of legal entities into the criminal legislation of the Republic of Armenia is conditioned by the international obligations of the Republic of Armenia. Although in theory there are still disputes about the legitimacy of the introduction of this institute and opposing jurists argue that the organization cannot be attributed to "actus reus" (guilty action) and "mens rea" (guilty will, sin), however, the provision on the criminal liability of legal entities is determined not only by international conventions ratified by our state, but also dictated by the dictates of the times. The purpose of introducing the institute of criminal liability of legal entities is to guarantee the existence of a stable economy and ensure fair competition, taking into account the number of legal entities; if the latter remain outside the control of the state, the likelihood of damage in connection with their activities, the concentration of material resources in the hands of legal entities, the possibility of the latter carrying out anti-social activities, as well as the need to compensate for damage caused by offenses in the economic, social and environmental fields.

Taking into account the fact that the institute of criminal liability of legal entities of the Criminal Code of the Republic of Armenia, adopted on 5 May 2021 and entered into force on 1 July 2022 has not yet become the subject of a comprehensive study and practical application and numerous questions on the topic require clarification, it can be stated that the chosen topic remains relevant.

The main purpose of this article is to analyze the novelty of the institute of criminal liability of legal entities in the Criminal Code of the Republic of Armenia.

To achieve this goal, the subject of research in the research thesis was such issues as the features of the criminal liability of legal entities, advantages and disadvantages, the concept of guilt of legal entities in criminal law, which will be of guiding importance in the practical application of the introduced institute.

Keywords: legal entity; competent authority; liability of legal entity; in favor of a legal entity; criminal liability of legal entities; guilt of legal entity; activities of legal entities.

²⁴ The article was presented on 01.09.2023 and was reviewed on 27.02.2024.

Элен Цатурян

Старший прокурор прокуратуры Арагацотнской области

ОСНОВНЫЕ ВОПРОСЫ УГОЛОВНОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ ЮРИДИЧЕСКИХ ЛИЦ²⁵

Абстракт

Необходимость введения института уголовной ответственности юридических лиц в уголовное законодательство Республики Армения обусловлена международными обязательствами Республики Армения. Хотя в теории до сих пор ведутся споры о правомерности введения этого института и противоборствующие правоведы утверждают, что организации нельзя приписать "actus reus" (виновное действие) и "mens rea" (виновная воля, грех), однако положение об уголовной ответственности юридических лиц определяется не только международными конвенциями, ратифицированными нашим государством, но и продиктовано велением времени. Цель введения института уголовной ответственности юридических лиц - гарантирование существования стабильной экономики и обеспечение честной конкуренции с учетом количества юридических лиц; в случае если последние останутся вне контроля государства, вероятность возникновения ущерба в связи с их деятельностью, концентрация материальных ресурсов в руках юридических лиц, возможность осуществления последними антиобщественной деятельности, а также необходимость возмещения ущерба, причиненного правонарушениями в экономической, социальной и экологической сферах.

Принимая во внимание тот факт, что принятый 5 мая 2021 г. и вступивший в силу с 1 июля 2022 г. институт уголовной ответственности юридических лиц Уголовного кодекса РА еще не стал предметом комплексного исследования и практического применения и многочисленные вопросы по теме требуют разъяснения, можно констатировать, что выбранная тема остается актуальной.

Основная цель данной статьи – проанализировать новизну института уголовной ответственности юридических лиц в Уголовном кодексе РА.

Для достижения поставленной цели предметом исследования в научной работе стали такие вопросы, как особенности уголовной ответственности юридических лиц, преимущества и недостатки, понятие вины юридических лиц в уголовном праве, которые будут иметь направляющее значение при практическом применении введенного института.

Ключевые слова: юридическое лицо; ответственный орган; в пользу юридического лица; уголовная ответственность юридического лица; вина юридического лица; деятельность юридических лиц.

²⁵ Статья была представлена 01.09.2023 и прошла рецензирование 27.02.2024.